

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого
Бурятський державний університет
Пермський державний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СОЦІОГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Збірник матеріалів II Міжнародної науково-теоретичної конференції

від 17 грудня 2009 року

*За загальною редакцією
професора П.Ю. Сауха*

Житомир
Видавництво ЖДУ імені Івана Франка
2009

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028.13
Т 52

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 4 від 23 жовтня 2009 року

Редакційна колегія:

Саух П.Ю., доктор філософських наук, професор (керівник);
Герасимчук А.А., доктор філософських наук, професор;
Поліщук О.П., доктор філософських наук; професор кафедри;
Козловець М.А., кандидат філософських наук, доцент;
Ковтун Н.М., кандидат філософських наук;
Слюсар В.М., кандидат філософських наук.

Рецензенти:

Муляр В.І., доктор філософських наук, професор ЖДТУ;
Швидак О.М., доктор історичних наук, професор ЖДУ імені Івана Франка;
Староконь Є.Г., кандидат психологічних наук, доцент ЖВІ НАУ.

Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності:
Т 52 **II Міжнародна науково-теоретична конференція (17 грудня 2009 року):**
зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П.Ю. – Житомир: Видавничий центр
ЖДУ імені Івана Франка, 2009. – 324 с.

У матеріалах конференції розглядаються основні аспекти філософського осмислення феномена толерантності: розкривається функціонування поняття "толерантності" у філософській, соціологічній, культурологічній, релігієзнавчій, педагогічній літературі; з'ясовуються форми та механізми проявів толерантності у сферах політичної, соціальної, культурної, релігійної, етнічної, національної, екологічної буттєвості людини; осмислюється толерантність у межах міжкультурної і внутрішньо-культурної комунікації; з'ясовуються особливості функціонування толерантності в умовах полікультурності українського суспільства.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028,13

© Колектив авторів, 2009

Тетяна Аболіна,
доктор філософських наук,
професор
(Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка)

Прикладна етика як складова частина соціального управління

В умовах постіндустріального суспільства всі попередні історичні форми універсальної етики по мірі все більшого руху до загальнолюдського розуміння ціннісно-нормативних максим, набувають рис глобальної, планетарної етики. Хоч цей процес є далеким від завершення, все ж інтенсивні розвідки такої перспективи, як у позитивному, так і в негативному ключі, уже здійснюються. Сучасний процес глобалізації є тією об'єктивно-життєвою основою, яка відповідає споконвічним прагненням до загальнолюдської єдності і універсальна мораль є в цьому розумінні випереджуючим час духовним творенням ідеалу, повне практичне втілення якого було не на часі, але створювало хоч в ідеальній формі норми, що були правдою людського життя, всупереч пануючій неправді. Це прагнення до глобальної етики в прихованій формі завжди було присутнім в традиційних релігіях і філософських вченнях. В сучасній постіндустріальній цивілізації, попри всі її проблеми і протиріччя, досить виразною є тенденція етизації різних сфер життєдіяльності. Ці процеси на протязі останніх 30-ти років призвели до суттєвих змін у структурі етичного знання, зміни предмету і методів дослідження багатьох наукових напрямів (ситуаційна етика, етика відповідальності, екологічна етика та ін.) і відносно самостійних розділів (професійна етика, біоетика, етика бізнесу, виховання тощо).

Окрім, відомої уже в минулому, подальшої диференціації і спеціалізації в етичних дослідженнях, ця принципово нова тенденція пов'язана з появою такої процедури морально-етичного мислення, що є органічним синтезом теорії і практики і дістала назву прикладної етики. Під нею розуміється не використання теоретичних знань в складних ситуаціях реального морального вибору, або опосередкований виховний вплив теорії моралі через інтеріоризацію її істин в систему особистісних ціннісних орієнтацій, а безпосереднє використання теорії в практиці. Життєво-практичний потенціал прикладної етики є суттєво вищим у порівнянні з нормативними етиками окремих професій, або галузей життя, які орієнтовані на конкретизацію загальних принципів моралі у зв'язку з особливою суспільною значимістю тих чи інших форм діяльності, що об'єктивно вимагає підняття їх моральних стандартів над середньостатистичними.

Складні взаємовідносини нормативної етики і моралі, відсутність чіткої демаркаційної лінії між ними, завжди існуюча можливість суб'єктивного витлумачення їх настанов є вразливою стороною цих духовно-ідеальних утворень. Виокремлення теоретичних ідей і положень в повністю теоретичну етику так і залишилось бажаним проектом, який не завершився або через об'єктивну відсутність конкретно-наукового інструментарію для дослідження таких складних феноменів, якими є моральнісні вчинки, або через абсолютизацію конкретно-історичного відносного змісту моральних цінностей.

Прикладна етика свідчить про нову стадію розвитку етики і моралі, на якій здійснюється їх органічний синтез і внаслідок цього етика всю систему свого обґрунтування пов'язує з граничними можливостями людського життя, не виходячи за його межі. До того ж багато вимірів моральної практики не можуть обійтись без теоретичного осмислення, обґрунтування, моделювання та прогнозування. Ця тенденція є активно

обговорюваною на протязі останнього десятиріччя у ХХ ст. Нерозривність обґрунтування морального вибору і прийняття політичних рішень продемонстрували трагічні події в Сполучених Штатах Америки 11 вересня 2001 року і всі ті дискусії, які розгорнулись навколо неї в світі. Тематичне поле дослідження прикладної етики пов'язане з її функціонуванням в конкретних формах людського буття – політиці, економіці, техніці, екології, вихованні, комунікації та інших.

Етика сучасного суспільства втрачає надмірну утаємниченість своїх принципів і не дотримується ілюзії завершеного духовного продукту. Саме такий новий аспект прикладної етики, котрий значною мірою пов'язаний з системною диференціацією суспільства і орієнтацією кожної системи на свої власні особливі нормативи, активізує розробку різних етик. Останні виконують функцію легітимації конкретних виявів людського буття. Одночасно цьому формування, на перший погляд, начебто вузько спеціалізованої етики, призводить до значного синергетичного ефекту, до віддзеркалення у всьому соціальному просторі її моральної енергії, що є проявом природи моральності з її внутрішньою всезагальністю, органічно властивим їй універсалізмом.

Така найновітніша тенденція дозволяє суттєво модернізувати традиційну етичну проблематику в царині виховання в цілому і цілеспрямованій педагогічній діяльності зокрема.

Ідеали, цінності і норми виховної діяльності і їх реально "працюючий" в суспільстві зміст через призму сучасної духовної ситуації в країні, регіоні, університеті, школі дозволить створити ефективні навчальні програми у формі великої кількості задач, проблем, дилем, з якими зіштовхуються педагоги в професійній діяльності. Плідна спадкоємність ґрунтується на розумінні важливості збереження традиційних підходів, завдяки бережливому ставленню до традиції створюються перешкоди псевдоноваціям. Нормативна етика юриста була і

залишитися важливою складовою частиною широкого кола професійних етик. Водночас, принципово новою може бути прикладна правова етика, методологічною основою якої повинен стати синтез культурології, теоретичної етики, психології, соціальної психології та інших наук.

Окрім можливості суттєвих якісних змін в правовій культурі, така галузь знання є виключно важливою для цілого комплексу перспективних стратегічних завдань, що стоять перед українським суспільством. До них, насамперед, належить необхідність органічного входження України до культурного і соціального простору Європи, надолуження багатьох соціокультурних параметрів суспільного і індивідуального життя, які не знайшли повного розвитку внаслідок особливостей історичної долі України, що не мала європейського варіанту таких культурних періодів як Відродження та Реформація. Тим більше, що навіть вирішення деяких дуже болючих для України проблем на інституційному рівні (свобода, гуманізм, соціальна захищеність, справедливість) не означає уникнення нею інших складних духовно моральнісних проблем, які є досить драматичними і для західного світу (самітність, суїцид, втрата смислу життя). Більш перспективним напрямом для сучасної правової етики є, на нашу думку, відпрацювання об'єктивно існуючої кореляції між етапами індивідуального моральнісного розвитку, виділеними на рівні соціальної психології і загальноцивілізаційними етапами розвитку моральнісної культури. Такі дослідження створюють потенційну можливість моделювання виховного впливу, здійснення соціальної діагностики в ситуації недостатньої моральнісної розвиненості суб'єктів спілкування, вироблення ефективних технік, вирішення типових колізій і конфліктів у виховному процесі.

Характерною рисою сучасної психології моралі є те, що відбувається процес синтезування конкретних психологічних, емпіричних методів дослідження з постановкою деяких теоретичних проблем етики, обов'язковим виходом на практику морального виховання, індивідуальну

та групову корекцію, на вирішення питань соціального управління, прогнозування окремих процесів суспільного життя. Емпіричне вивчення моральної свідомості і поведінки певної групи відбувається в ході досліджень (анкетно-опитувальних, експериментальних, клінічних) з виробленням практичних рекомендацій. З початку 80-х років, вперше після 30-х років, відмічених надзвичайним інтересом до психологічних досліджень, пов'язаних з працями З. Фрейда, Ж. Піаже та інших, відбулося різке зростання інтересу до психології моралі, до проблем моральної поведінки, знову почали приділяти увагу вивченню закономірностей морального розвитку. Це було засвідчено зростаючою кількістю теоретичних публікацій, тематикою теоретичних досліджень, дисертацій, що захищаються. В сучасну психологію моралі входить досить широкий спектр шкіл і течій, основними з яких є слідуючі: теорія когнітивного розвитку, психоаналіз, біхевіоризм, соціально-моральне навчання, соціально-моральна екологія. Основне поняття психології моралі – моральний розвиток – було і залишається поняттям дискусійним, але уже склались певні узагальнення, виділені основні етапи розвитку моральнісної культури особистості.

Валентин Вандышев,
доктор философских наук,
профессор
(Сумский государственный
университет)

Украинский социум:

толерантность, мыслепреступление, двоемыслие и иное

Особенность украинских реалий заключается в нашем интернационализме, то есть в нашем особом, устоявшемся на протяжении